

RESEARCH, DESIGN & DEVELOPMENT

Իրանախմբն սրբասր իւր  
 օտէֆա իւրն 2 զրշ . իբխն  
 ճի տէֆա իւրն 1 զրշ  
 լիէ զիւնտէ նէշր օրու  
 նաճաղարաւ ըստարար  
 օրուհալարս սրբ : Մէք  
 լուպ լիէ սպրբէ Պալլը  
 բաղար զարմուտաւ ,  
 Նափխէ խանրն իւնիզա-  
 լիւրնաւ Ն . 24 յիւն Աւա-  
 ըարի Թրաղիւն եաղը-  
 խանէ մինտէ Օ . իօճասար-  
 եան իափխէ . կէճաւէրիւն-  
 ճէք տիր : Ունմաւ սաղիր  
 մէք լուպարն նէշրի բա  
 ըարար սրբ :

第 100 号

Գեր. Մեքորայ բրազդանն ալ այս  
բիպատակութիւնները լեց ու բոլոր  
նն ահանջը գոցեց, չուցեց երթալ ժո-  
ովարդը համալել, աճապարեց Պոլիս

երթալ պատրիարքութեան ելլելի ամէն-  
դիպտաւ առաջնորդական դասը բազմիւ  
Արդէն պատրաստուած էր իրեն համար  
և ինչպէս որ յաշտեցաւ :

Այս երկու առաջնորդաց և ասոնց  
նմաններուն նայելով յիշեալ քահանանե-  
րուն յանձանքը այնչափ ծանր չեն որ-  
չափ եպիսկոպոսաց :

Նաև այս քանի մը տարիներու մէջ  
Յունաց և Հայոց ազգերը իրարու հետ  
սիրոյ նշաններ ցոյց կուտան , ուսման չը-  
նորհիւր . շատերը համադրուած են երկու  
Քրիստոնեայ ազգաց մէջ տարբերութիւն  
չըլլալուն ու սկսած են եղբայրաբար վեր-  
ուել , և իրարու եկեղեցիներ երթալ ա-  
ղօթք ընել և այլն . ինչպէս լրագիրներու  
միջոցաւ ալ հրատարակուեցաւ , Ամեն .  
Ս . Պատրիարք հօր Տրապիզոնի մէջ Յու-  
նաց ազգէն մեծ ընդունելութիւն և հա-  
մախքութիւն ցոյց տրուելը : Ասոնք ուս-  
ման քաղցր պտուղներն են որ կրկնելնք ,  
և որոնց քով որ ատելութեան ոգիներ  
կայնէ , ան ալ տգիտութեան դառն պը-  
տուղներն է :

Մօտ ժամանակներս Քիրեսին ալ  
Յունաց մէջէն բարեպաշտ դարձան Եօր-  
կի երեւելի վաճառականի կլինը իւր մահ-  
կանացու կեանքը կնքելու միջոցներուն  
մեր Հայոց դպրոցին 400 դահեկան տըր-  
ուելու կտակ կընէ , ինչպէս որ իրենց  
դպրոցներուն ալ ըրած էր . յիշեալ կը-  
նակի փոքր դարձան Եօրկի նամակաւ  
մը կը գրէ Տ . Յովհաննէս քահանային ,  
քահանան ալ քանի մը ազգայնոց հետ  
խորհրդակցելով , փոխարէն կը պարտա-  
ւորի , հանգուցեալ բարեպաշտ ախիւնով  
հոգւոյն համար Ս . Պատրարք մատու-  
ցանել և յատուկ նամակաւ մը կը յայտ-  
նեն բաղձանքնին դարձան Եօրկին և  
կը խնդրեն որ իրենք ալ Ս . Պատարա-  
քի հանդիսին ներկայ դառնան . յիշեալ  
բարեպաշտ անձը սոյն հանդէսը չեղած  
շարժել երեւելի Թամաշարացիներէն եր-  
կու ( առաջակալ ) անձինքնը իւր տու-  
նը հրաւիրելով ասոնցմէ կը խնդրէ որ  
իրենց քահանային ալ պատուէրէն առա-  
ւտուն իրենց ժողովրդով մէկ տեղ Ս .  
Լուսաւորիչ եկեղեցին դան և այն առ-  
թիւ մէջերնին եղած ատելութիւննին ալ  
վերցուի . (այս երկու անձինքներն են դըԼ-  
խատարապէս խռովութեան առաջնորդ-  
ներ) սոյն երեկոյն արդէն Վարդանապայ  
Խրտոշեան ալ հոն գտնուելով իմիտին  
երկու ժամի չափ կաշխատին յիշեալ ան-  
ձինքները համադրու . բայց ի զուր , ինչ  
որ կը խօսին և կը յորդորեն բնաւ ազդե-  
ցութիւն չընեն , Տաճկերէն առածին նը-  
ման ( եա պէնիմ օտուտում ) կըսեն չեն  
համադրուի և անկի կը մնին :

Եկրակի առաւօտուն Ս . Լուսաւո-  
րիչ եկեղեցին Տ . Յովհաննէս հայրը հան-  
գիտաւոր Ս . Պատարարք կը մատուցանէ ,  
յիշեալ դարձան Եօրկին , եղբայրը դա-  
տան Տոնէսը , Տ . Խրիստաքի քահանան ,  
Բուսիոյ դոնտիւր , Ֆրանսայի չոգեհաւի ա-  
նձնթմն իրենց ընտանիքով մէկ տեղ և  
յունաց միւս երեւելի անձինքներէն Նօ-  
խուտ օղու Եօրկի չէլէպին հաճի վե-

սան , դարձան ին սրդիքը և ուրիշ քանի  
մը երեւելի անձինքներով Ս . Պատարարքի  
հանդիսին կը ներկայանան , ճաշուն ա-  
տենը Տ . Յովհաննէսին հայրը դեղեցիկ  
ազգու ատենախօսութիւն մը կընէ և ա-  
ւարտման Ս . Պատարարքի , դարձան Տօ-  
նէսը տաճկերէն ընդունով սիրոյ վրայ դե-  
ղեցիկ ատենախօսութիւն մի կընէ , և կը  
յաւելցունէ ըսելով թէ այն անձինք ո-  
րոնք որ չեն ուղեր միանալ , հինգ հա-  
րիւր տարի յառաջ աշխարհ դալ պէտք  
էին , ասոր բացատրութիւնը ընել հարկ  
չէ , ընթերցողը կրնան հաւկնալ :

Այսպիսի պարագաներու մէջ Տ .  
Յովհաննէս հայրը արժանաւորութիւն ու-  
նի և կը վայելցունէ , թէ որ խոհեմաբար  
վարուելու ըլլայ հազուագիւտ է . բայց  
իրէն յանդուգն բնաւորութեամբը հա-  
մադուժը պակեցուցած է . ուստի կը-  
խնդրեմ որ խոհեմաբար պէտք եղած  
միջոցները ձեռք բերելով նա մանաւանդ  
իրեն երկնաւոր վարդապետին պատուի-  
րանաց հետեւելով երթայ ամեն մէկուն  
տունը սիրտը առնէ , մէկ մէկ սղորմեսցի  
ըսելով ներողութիւն խնդրէ :

Իմ կարծիքով այս է դիւրին ճամ-  
բան , և թէ հեղութեամբ այս ճամբան  
բռնէ ու դարձեալ չի համադրին պարտ .  
քըս ըլլայ այն երկու անձանց անունե-  
րովը հրատարակելու :

Մեք Հայոց ազգն ամենքս հաւա-  
սար եղբարք ենք Քիրեսիցի Թամաշարա-  
ցի , որոտեղացի ըլլանք ըլլանք , եկեղե-  
ցին , դպրոցը , ոչ Քիրեսիցիի և այլ քա-  
ղաքացիի է , այլ ընդհանուր ազգին է ,  
այդ փոռած դաղափայտները թողուցէք  
ամենքս թիւթի տանք , դործենք ինչ որ  
արժան է , և մեր մանկիւնը կըլթենք :

Ազգին և մեր բարեխնամ Օսման-  
եան Տէրութեան օգտին աշխատող պիտա-  
նի անդամներ հասցունենք , միանանք  
ազնիւ սրտով , խորհինք խօսինք և կարե-  
լիեղածին չափ ստակի զոհողութիւն  
ընենք ու յառաջ երթանք , մեծաւ  
մասամբ ազեալ մնալով ոչ պատմու-  
թեանց տեղեկութիւն ունինք և ոչ ալ  
ժամանակիս յարմար Առաջնորդ ունինք  
որ մեր պարտքը ճանչցունէ , և ոչ ալ  
լրագիր կը կարդանք որ բան իմանանք  
և զգացումնիս արթնայ , Եւրոպացիներ-  
ըն ալ մեզի պէս մարդիկ էին , բայց ուս-  
մանց հետեւելով ինչ սրհետներ չը հը-  
նարեցին , մենք դեռ Նոյի ժամանակէն  
մնացած արհեստնիս կը գործածենք ,  
այսպէս երթալու ըլլանք ձեռքերնուս  
եղած պատառ մը հացերնիս ալ Եւրո-  
պացաց խըլի պիտի տանք . ուրեմն ար-  
թնայէք քննալու ժամանակը անցած է ,  
հարուստներ . այս օրուան ձեր փոքրիկ  
հարստութեան վրայ մի յուսաք , այս-  
պէս երթայ շատ չըսուէր կոչւանայ , մեր  
հարստութիւնը գիտութիւնն է , ժամա-  
նակիս շատ և շատ սուղ է ներկայիս  
ապագանիս բարեւքենք :

Ս . Խմբագիր , սոյն յօդուածս ձեր  
ազգօգուտ Օրոգրին մէջ զետեղելու չը-  
նորհ ընելնիդ խնդրելով :

Մնամ . . .

\*\*\*

Սըվազու հանրածանօթ խնդիրը ուր-  
բաթ իրիկուն քիչ մը մեղմացաւ . ինչպէս  
յայտնի է այս խնդրոյն մէջ ժամանակէ  
մը ի վեր լրագրական թղթակցութեան  
ծառնակը կը տառապէր Անդրանիկ է-  
ֆէնտի Վարդանեան և այս առթիւ Վա-  
րդապետ սրբապան ալ օրինակ մը տալ կու-  
ղէր հայկական աշխարհի թէ՛ դատաւաց  
մէջ լրագրաց թղթակցի ըլլալուն հետե-  
ւանքը անանկութիւն , աղքատութիւն ,  
բանտ և չարչարուիլ է . բայց ուրբաթ ի-  
րիկուն Ս . պատրիարքի հայրական միջ-  
նորդութեամբը Անդրանիկ էֆէնտի իր  
չը դործած մեղքին թէ՛ւն ճշգրտաւ և  
կարապետ եպիսկոպոս ալ լրագրական  
թղթակցութեան ճշգրտութիւնը թողու-  
թիւն չնորհեց . Ս . պատրիարքն երկու  
կողմին իր պահպանիչն ըսելէն վերջը ,  
կարապետ եպիսկոպոս ալ Անդրանիկ է-  
ֆէնտիին Առաջնորդ ըսելով իր պահ-  
պանիչն ըսաւ , ալահամդլի և ճակատա-  
հաւորքները փոխանակուեցան , այս անձ-  
նական հաշտութիւնը զիւրաւարտ մէջ  
արձանագրուեցաւ և կարապետ Ս . ալ  
խօսք տուաւ որ՝ ստիկանութեան դուռը  
բացած դատը վերջոյնէ :

Իսկ Սըվազու առաջնորդական իրեն-  
դիրը պիտի կարգի դրուի՝ Սըվազու եր-  
կու բաժանեալ մասերէ բազկացեալ յանձ-  
նաժողովով մը ընդ նախագահութեամբ  
Ս . պատրիարք Հօր :

Անդրանիկ էֆէնտի այս հաշտութե-  
նէն ետքը ի վաւերացումն իւր հաշտու-  
թեան և ի գիտութիւն լուսաւորեալ հայ  
ազգին հետեւեալ նամակն ուղղեց Ս .  
Պատրիարքին , որու օրինակը հրատարա-  
կելով թէ ոչ Հայ ազգին դոնէ բոլոր  
հայ լրագրագետաց ուշադրութեանը կը  
յանձնենք , որպէս զի իրենց զոհին վեր-  
ջին շունջը դոնէ իրենք լաւա՝ ու ապա-  
գայն դուշակած ըլլան :

Ամենապատիւ Բարձր Սրբազան Հայր .  
Սեբաստիոյ յուզմունքը սկսիլը երկու  
տարին անցաւ , հարկ չեմ համարիր հոս  
մի առ մի բացատրել թէ ինչ էս սկսաւ ,  
բայց սա յայտնի էր որ Սեբաստացիք ա-  
մենքն ալ Ս . Նշանի վանքին վրայ գա-  
թակղած էին :

1867 օգոստ . 24 ին Ս . Նշանի վան-  
քը մաքրելու ձեռնարկուեցաւ , անոր պա-  
րտաւորէն դուրս սկսեցին նաև ներքին  
դարձահոտութիւննին ալ . ես ալ կարա-  
պետ եպիսկոպոսի փորձաւորներուն պատ-  
մութիւնները և դրով հաստատածներնին  
ալ կարդացած ըլլալով , և վանքին մէ-  
ջին թէք , քեօշէկի բեռչէմ , ֆիւթան ,  
զիլ ելն . ելլալը աչքովս տեսած ըլլալուս  
աշխարհական և կղերական ընկիւններու  
հետ մէկ տեղ , իբրև դործակալ Փիա-  
ժան լրագրոյ՝ գրով պատմեցի անոր , և  
հրատարակութիւնն ալ իր խոհեմութեա-  
նը յանձնեցի առանց իմ ստորագրու-  
թեան : Այս նամակի հոս քանի մը Մե-  
բաստացիք կը բռնեն և իբրև թէ կա-  
րապետ եպիսկոպոսը ամբաստանազը ես  
եղած ըլլայի զիս հոս դատի կը հրաւի-  
րեն , մինչդեռ անոր ամբաստանողները  
նամակիս մէջ յայտնի կերևնային պէտք  
էր անոնք բերվելին . բայց կերևնայ թէ

իմ դատախազներս որոնց գլուխն էր Արապետ Եպիսկոպոսը, որ ատ բանին չը ճանաչէր ինչն և ինչն պէս տկար անձ մը կրնար լինել միտաբերեցին, որ բուն ամբաստանողներուն վախ տան. . . ժամանակին պատրիարքը ու պատրիարքարանալ այս անկրաւութեան գործակցեցան և հոս բերվեցայ, ահա երկու տարիի կը մտնենայ:

Հոս դալէս ետքը հինգ պատկառելի եպիսկոպոսներու ներկայութեանը դատուելու հրաւիրուեցայ, նոյն Սրբազանները տեսան որ այս խնդիրը բուն ի Սերաստիա քննուելու է, կամ որ նոյնն է Արապետ Եպիսկոպոսի բուն ամբաստանողները հոս բերուելու են, հետեւաբար իմ Պօլիս դալս անօգուտ ըլլալը հաստատուեցաւ: Սակայն ժամանակին պատրիարքը ու պատրիարքարանը այս օրինաւոր վճռոյն ալ տկանը գոցեցին:

Անկէ 20 ամիս ետքը դարձեալ պատրիարքարանի կողմանէ նոր պատրիարքարանի միջոցաւ այժմ կը հրաւիրուիմ ոչ թէ քննուելու և իմ անմեղութիւնս հաստատուելու, այլ հաշտուելու: Աման զի հրաժարեալ պատրիարքը որչափ որ իմ դատիս անիրաւութիւնն ըրաւ, կերեւայ թէ խիղճը զինքը տանջած ըլլալուն համար էր, որ Արապետ Եպիսկոպոսը հոգեւոր պաշտօն մատուցանելու արգելւած էր, այս դադարումը բաւեալու համար է որ հաշտութեան կառավորողութիւն հապա իմ վնասներն, ևս որ նիւթապէս սոսկալի վնասներու և մեծ պարտուցները և ինչպէս ո՛վ պիտի տուժէ ասանք. ահա, այս անիրաւութեան դէմ կը բողոքեմ յաւիտեան, այժմ հասարակաց սիրելի պատրիարքի մը առաջարկութեամբ կը մտածիմ հաշտուելու Արապետ և պիսկոպոսի հետ, ոչ թէ անոր համար որ յանցաւոր եմ և մեղաց ըսել կը պարտաւորիմ, այլ լո՛ւրջ Գրիգորեանական պարտք մը կատարելու համար և բոլոր ազգայնոց ցուցունելու համար թէ ես իբրեւ աշխարհական պատրաստ եմ հոգեւոր գլուխիս հնազանդելու և անոր հրամանին անսպառ, և իմ դատս ու բողոքս Առնուծոյ և ազգային կը յանձնեմ, որովհետեւ ինչպէս յայտնի է Սերաստիոյ խնդիրը ոչ թէ անձնական խնդիր էր, այլ ըստի և խաւարի խնդիր. և ես ի սէշ իմ Հայրենեացս զո՛հ գացի, և եթէ ըստ յաղթանակէ ի Սերաստիա որ կը յուսամ շնորհիւ ալ տակը Պատրիարք Հօրդ. յոյն պիտի ըլլայ իմ միակ միւթարութիւնս: Ահա Սրբազան Հայր իմ վերջին քանի մի խօսքերս որոնք ազգային գիւտնաւորան մէջ սրահուելու համար Ձեր Սրբազնութեան կոնկրետայնեմ ապագային յիշատակս մնալու:

Մնամ միշտ անձնուէր.  
1870 յունվար 2 ի Կ. Պօլիս  
Վշտակիր և հաւանալ  
Լ. Բարսեղ Վարդանեան

Լաւճաւուն նայելով, Նիւքոնք գալալը մի Մոլլա Կիւհաննէ ըստած թալը տաճիկ տուն մը սնտուկի մը մէջ հինգ-

շաբթի դիշեր հայ սարկաւազ մը կը գտնուի և ոտտիկանութեան կը յանձնուի անկից պատրիարքարան և անկից ալ հիւանդանոց գրկուած է:

— Արիսկի իրիկուան Հայկ. դրօսառանի և երեկուան Ադապեան վարժարանի հանգէտներուն նկարագրութեանը մանաւանդ. Ամերիկայ գտնուող մեր ազգական ըստ ատենախօս Ռականեանի քոյրը օրիորդ Ռականեանի իր գլխով յօրինած և հոն լայով ու լայնելով կարողացած առանախօսութեան օրինակը այս օր տեղեկնիս չը ներբերուն հինգ շաբթի օրուան թողած ենք:

— Ս. Մնդեան երկու դիշերները Հայկ. դրօսարանը բաց է, ուր երգ և պար պիտի ըլլայ միայն:

Տ Ա Խ Ի Լ Ի Ե Ի

Անչէն շարչեմպի հիւնիւ Գաղուլի փաշա թարափնտան, Սառգսլա՛ մ վէ վիւրէյա հաղարթընա պիր պիաֆէթ վէրիմիշ տիր:

— Զապթիւնէ նաղըը Հիւնիւ փաշա վէ Համամճեան Սարգիս Եֆէնտի հաղարթընն նամիլաճ պուլունտուղըը իշտիմիշ տիր:

— Իսկէնտերիեէտէ. Լա թիւրքիէ եաղըըըընա նեղարէն, Գօրօնէօտուն Մըրըրա վաղը օլմադնտան պէրու, սապըգ Արիստ դօրպալարը սերկէրտէլէրի տախի փէյաէրիէյ հէր վախօր օրաւա եէթիլմէքտէ տիրէր: Պունլարըն քեաֆէի եանի, Պուլլարիս, Զիւնլարաքարի, Վէլուտարի վէ դաբիթէն Սիւրմէլի, (քի Արդատիկին դաբտանըըըն իթմիշ տիր) խաթթաղը վէսիլէսի իլէ օրաւա եէթիլմիշ տիր: Գալիէն սէօրէնտիկիկնէ կէօրէ, պունլար Սթիւնա իիթիլալ գօմիթէսի թարափնտան Խրտիվ հաղրէթլէրի նեղտիկնէ կէօնտերիլէճէք սապըգ Կունան վիւրէյաըը քէյիսի Մ. Գունմունտուրօստուն միւվաթէթիկնի պէրլէմէքտէ տիրէր:

Գալիէն թառտիդ օլունտուղունա կէօրէ, պունլարըն Գահրիթէյէ թօլլանմաըը, կէլէճէք իլը պաշարտա պիր իիւթիլալ հարէքթի իւղէրիկնէ մէլլէթէթէթմէք մագսէտիկնտէն իպարէթ տիր: Պու հարէքթի Մըրըրա, Կիրիտէ, Էփիրոստա, Թըրհայատա վէ Մակէթօնիտա պիրտէնճէ չըգարմալ թէրթիլ օլունմուշ տուր:

Պու հալաաիտին թաստիքէ միւհթաճ պուլունտուղու թարթիֆէ հաճէթտէյի տիր:

— Իյնէլի թիւֆէնիլէրէ մախուս օլըրաղ խալիճէ սանտըգ ֆիշէնի, պուկիւլէրտէ Լօնորատան Տէրսաատէթէ վաղը վէ հիւրիւմէթի սէնէէէ անպարարընա վաղ օլունմուշ տուր:

— Գառըքէօյիլէն, վէ Այիստէֆանօտա իլլէմէքտէ օլուն Ֆէվայիտի Օսմանիէ վաբօրըըը իւղէրիկնէ Բիլա Եֆէնտի միւֆէթթիշ նապ ու թային դըլմնըը տուր:

Թ Ի Լ Ի Կ Ի Բ Ի Ե Ի

Փարիզ 13 յունվար.  
Իմեքրութօր Նաբօլէօն հաղրէթլէրի պու կիւն գըշլալարը կէլմիշ, վէ հէր եէրտէ ասաքիր թարափնտան եաշա սէտալարը իլէ դապուլ օլունմուշ տուր:

Փայիթաիթըն գալէպէլիքլի մա հալլէրիկնտէ էլան պիւլիւք ճօշկունլուգ հիւրմ իթմէքտէ իսէտէ, ասայիշի հալ պօղուճամբշ տուր:

Պու կիւն Գալանիկն մէճիլիկնտէ Բօշֆօրուն տալաւա չէքիլմէսի մատտէսի իւղէրիկնէ միւհաթէլէ օլունտու իսէտէ, մախալիֆ ֆըրդանն թէքիլի իւղէրիկնէ, մէղըրը միւհաթէլէնտէ տէվամը բաղար իրթէսի կիւնիկնէ թէլիկիր օլունմուշ տուր:

Մէնաթօ մէճիլիկնտէ, Մ. Պիւֆէ Խնկիլթէրա իլէ Ֆրանսա պէյիկնտէ սէրպէթէէ էմթաա միւպաուէլէսի մատտէսիկնէ թասահուպ իտէնիլէրի էհլի պիտաղ (աղանդաւոր) թէսմիկնէ իթմիշ օլունտունա, քէյիսի Մ. Բուէ շէտիտ սուրէթտէ միւմալլէյիէ ճէվապ վէրմիշտիր:

Մէն-Բէթէրպուրի 14 յունվար.  
Լնալիս Բուս նամ դաղթմա կէլէն 1869 սէնէսիկնտէ Բուսիանըն աշվալը հարպիւէսի խիւլաաաընա տայիր նէշը իլլէտիկի պիր պէնտտէ, Բուսիա օրտուսունուն եէնի սիւհաշլար իլէ սիւհաշլանմաըընը 1870 սէնէսի տայրիլ պլլնտա պիլթէճէկիկնի, վէ օլ վաղըթ թէքիլ օրտունուն եէնի թիւֆէնի վէ քիֆաէթ իտէճէք գատար ֆիշէնիկ պուլունաճաղըը վէ դաթէն նէվիճաու թօրալարտան 400 բարէ թօր, կէլէն սէնէ դարփնտա գալալարա կէօնտէրիլլէ օլունտունա պիլտիրմիշ տիր. 1870 սէնէսիկն հարպիւէն նէշարէթի պիւտմէսի 140 միւհթօն դարպօն օլուպ, պու սուրէթլէ կէլէն 1869 սէնէսի պիւտմէսիկնէ նիւպէթլէ 4 միլէօն գարպօն դամ օլունմուշ տուր:

Ֆլօրան 13 յունվար.  
Գալիէնթօ, հարպիւէ տայիրէսի պիւտմէսիկնտէն 16 միլէօն վէ պահրիէտտայիրէսի պիւտմէսիկնտէն 6 միլէօն թէնգիլ իթմէք իլլին լոյիհալար հաղըրաւագտա օլունտունա պաշղա, հէր նէվի միւնքիկն օլապիլէն իդօնմիալը իճրա իթմէք թէտայիրէրիկն տախի տիւլիւմէքտէ տիր:

Փարիզ 13 յունվար.  
Տիւն ախլաճ, էհէմիկնէթ վէրիլէճէք պիր վուղուաթ զուհուր իթմէմիշ տիր: Էօթէ պէրի թօրլանմիշ օլուն պիր գալ թաղըմիալը, հիւրիւմէթ թարափնտան միւտալիէ իտիլմէքսիլլին տաղըըըըը տուր, ետըը կիճէ վաղթի ապայիշի հալ թէքմիլէն հիւրմ իթմէքտէ պուլունմուշ տուր:

Փարիս 14 յունվար.  
Լըարիւ-Բօլէն Փարիս վաղը օլմուշ տուր:

Խարիճիկէ նաղըը Գօնթ Տարիւնիկն իսթիֆա իթմիշ օլմաըը թէվաթուրու եալանա չըգարըըը տուր:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՍՈՍՆԱԼ Ի 1772 ԱՄԵ ՓՐԱՉԻՆ ՄԻՆԵՆԻ  
ՅԱՄՆ 1860

ՀԱՆԳԵՐԶ ԿԱՐԵԱՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԵԱՐ

Ե Ր

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐՈՒԹԵԱՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ԻՐԱՅ

ԱՇԽԱՏԱՐՈՒԹԵԱՐ

ԱՐԵՎՈՒԹԵԱՐ ԿԱՐԵԱՐ ՊԵՐՊԵՆՍ

Մեր աշխատանքում Աշխատանքային Պատմությունը մեզ, ազգային պատմության վերջին կարևորագույն մասերն ալ 90—100 հրեայի չափ տեղ բռնած ըլլալով, բանասիրաց ուշադրութիւնը գրաւելին. և շատերէ գոհունակութեան ցոյցեր ընդունելին, որ հոգ տարած ենք զանոնք հաւաքելու և տպագրութեամբ՝ զերծ պահելու կորստեան վտանգէ, կամ տպագրային մէջ փոփոխութեան ենթարկուելէ:

Մենք ալ այդ խորհրդով այնչափ տարժանելի աշխատութիւն յանձն առինք այն մասերը հաւաքել և երոշնի անձերէ, և մանաւանդ Պէրպերեան Աւետիս պատուելիէն, որ 1772 էն սկսեալ ազգային պատմութեան շարունակութիւնը ըրած և հասուցած է մինչև 1858—1860 թուականը:

Այս պատուական անձը որ 50 տարեկէ ի վեր այս գործոյն ձեռնարկած, և խնամով և զգուշութեամբ և վաւերական արձանագրութիւններով հաւաքած և պատրաստած է ազգային վերջին ութնամեայ պատմութիւնը, ի հարկէ չէր կրնար կամ չէր ուզեր որ ինծի լիուզի տեղեկութիւններ տայ. այլ միայն Պէրպերեանի վարքը և անոր հետ վերաբերեալ հոսմէական ազգայնոց միութեան, բաժանման, հալածանաց ելն. և ինչ մասերը փոխանակութեամբ տուաւ և ուրիշ քանի մը երեւելի իրաց թուականներ, որոնք ուրիշ ծերունի անձերէ հաւաքած էինք, սակայն ցուցուց ինծի այն ստուար հատուր, որ իր աշխատանքութիւնն էր, և վերջին անցից պատմութիւնը լիուզի և մանրամասն կաւանդէր:

Մէկ կողմէն տպագրութեան դժուարութիւնները, միւս կողմէն ութնամեայ ծերունոց յիսնամեայ կորեւորութեան մը հարկաւորութիւնը զիս վարանման մէջ թողուցին, որով չկրցայ հաւաքածակ այն ընդարձակ պատմութեան ձեռնարկել, և միայն հաւաքած համառօտ տեղեկութիւններս հրատարակել փութացի:

Այժմ պատահութիւն գտնելով համարձակեցայ Աւետիս պատուելիէն ստանալ իր աշխատանքութեան հատորները, և բաժանորդագրութիւն մը բանալով՝ զանոնք հրատարակելու ձեռնարկել, մտածելով թէ, երբ ընթերցողներ հասարակութիւնը իր օժանդակութիւնը չի զլանար զանազան կարեւոր վիպասանութեանց թարգմանութեան և հրատարակութեանը. մի թէ բուն իսկ ազգային պատմութեան մը վերջին կարեւորագույն

մասանց հրատարակութեան պիտի խնայէ՞ իր ձեռնտուութիւնը, և պիտի չի խորհրարդեօր թէ, երբ այսօր այդ հրատարակութիւնը ետ մնայ, և երբ պիտի ձեռնարկուի կրկին անգամ անոր հրատարակութեանը, ութնունըք եւ զուցէ աւելի տարեկան ծերունոց մէկ հատիկ ձեռնարկին՝ ո՞վ գիտէ՞ որ անկեաները պիտի դեղերի, որ ձեռքերը զայն պիտի փոփոխեն, յապաւեն, աւելցնեն: Մէկ խօսքով ըսենք և հասկցնենք. այս ձեռնարկները Փափաղեանը խլեց, երբ օտարացած ազգայիններէն խլելու հետաժողովներ կային: Ասիկա բնական բան մ'է, վասն զի այս պատմութեան մէկ հատուածը Վենետիկ տպուած Յամանեան պատմութեան մէջ դրուած կայ, հռոմէական ազգայնոց արտօնները. բայց ի՞նչ կերպով... բանասիրաց ծանօթ է:

Այս պատմութեան վաւերականութեանը ապահովութիւններ են, Աւետիս պատուելիին հասակը, այսպիսի գործոյ մը 50 տարեկէ ի վեր ձեռնարկած ըլլալը, (որ ի հարկէ ամեն տեղեկութիւն ժամանակին հաւաքած և պահած է, ինչպէս կերեւի ա՛յն պաշտօնական գրութիւններէն, որոնք պատմութեան մէջ կը գրուին, ուրիշ ծերունի անձ մը այսօր եթէ ժողովրդ և գրեւ ինչ չի կրնար ի հարկէ անորման յաջորդել. դարձեալ Պատուարքարանի մէջ բաւական ատեն պաշտօն վարած ըլլալը հոգեւոր Մատթէոս և Յակոբոս սրբազաններուն հետ փոքրութեան պաշտօնի և քարտուղարութեամբ:

Պատմութիւնը դրեթէ 600 երեսէ բաղկացեալ քառածալ դիրքով դիրք մը կըլլայ, հետո ունի Քրոնիկոն մը, ժամանակագրութիւն մը երեկի անցից, որ քաղաքական ուրիշ նշանանոր գէպքերն ալ կը ցուցնէ և այս պատմութեան ամբողջացուցիչ մասը կը կազմէ: Ասի ալ 300 երեսէ բաղկացեալ դիրք մը կըլլայ:

Սրբ. կամ 300 տեան երեսով երեք հատորի, կամ կիսուակէս երկու հատորի, և կամ պատմութիւնն ու Քրոնիկոնը զատ զատ հատորի վրայ տպագրելու խոստմամբ, կառավարիկներ ընթերցատէր հասարակութեան բաժանորդագրութիւն մը հետեւեալ պայմաններով

1. Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ վճարմամբ երեք արծաթ մէճիա ամբողջ գործին համար:

2. Տպագրութիւնն սկսելէն վերջը չորս արծաթ մէճիա:

3. Իսկ տպագրութիւնն աւարտելէն վերջը հինգ արծաթ մէճիա պիտի վճարուի ամբողջ գործը:

Քիչ ատենէն միւսը ունինք տպագրութիւնն սկսել. բայց եթէ բաժանորդագրութեան մէջ չկրնանք յաջորդել պիտի ստիպուինք ետ թողուլ տպագրութիւնը, և վճարողաց ևս դարձնել բաժանորդագրինը, թէև մեծ յոյս ունինք որ այս գծեղով որոշման չենք բռնադատուիր:

Բաժանորդագրութիւնը կընդունուին առ այժմ Ղաւթիկոյ Ամենափրկի վար-

ժարանին մէջ, յատուկ տպուած և մեր ստորագրութեամբ վաւերացած ընկալագրով: Նաև մարաքաղաքի մէջ գրանուող ազգային մեծապատիւ Խմբագրաց և Պրովաճառաց միջոցաւ ուղղորդ կրնայ բաժանորդագրուիլ: Այսպիսի աշակցութիւն մը կը յուսամ որ Մեծապատիւ Խմբագիրն ըր և գրովաճառները մեզի չեն զլանար այսպիսի կարեւոր և դժուարին գործոյ մը ձեռնարկութեան մէջ:

Ս. Փափաղեան

Ի Լ Ա Ն Ա Թ

Պալլոգ բաղարընտա Նաֆիա խանընտա իւսթ դաթմա 19 նիւմբուր օտառէ, Եհվէն ֆիւսթ իլէ, Թիւրքէ, Լըմէնիճէ, Բուճա վէ Յրանուրդա արդուհալէր, վէ բրօթէթօ վէ բարթթօ վէ սալիլէ, վէ եւրաիկերինաէն հէր նէվի թէրճիւմէլէր, հիւննի թանդիմ, վէ եալընըլ Թիւրքէ վէ Յրանուրդա տէրպէր տալի հէր կիւն վէրլիմէլաէ տիր:

ՍԵՂԱՍԵՆ ԲԵՆԴՍԱՐ

Սաղանեա բիւնդօտուուն պէշ աշֆա չէքիլէք պիլէթիլէր 423 դուրուշա տաթլըմագտա արր. պու պիլէթիլէրն քեաֆիէր 93,000 թանէ օլուդ, պէշ աշֆադնտա շաաթիլէրն ձէտվէլ միւճիպիւնէ, 46800 պիլէթ 430,000 տէն 23 թաթլէր դաոար դաղանաճադ արր:

| Եւրոպէ 13 ԴԵՍ. 1869 | 1870 ԴԵՍ. 17 |
|---------------------|--------------|
| 1 Ն.Ս. 40000        | 4 Ն.Ս. 42000 |
| 1 » 5000            | 4 » 6000     |
| 1 » 2000            | 4 » 3000     |
| 3 » 4000            | 3 » 4000     |
| 45 » 400            | 45 » 400     |
| 30 » 200            | 30 » 200     |
| 402 » 400           | 402 » 400    |
| 480 » 40            | 480 » 50     |
| 2667 » 25           | 2667 » 25    |
| 3000                | 3000         |

| 1870 Դեպքեր 15 տ. | 1870 Դեպքեր 22 տ. |
|-------------------|-------------------|
| 1 Ն.Ս. 45000      | 4 Ն.Ս. 20000      |
| 4 » 8000          | 4 » 10000         |
| 4 » 4000          | 4 » 5000          |
| 4 » 2000          | 4 » 2000          |
| 3 » 4000          | 3 » 4000          |
| 46 » 400          | 46 » 400          |
| 46 » 200          | 46 » 200          |
| 448 » 400         | 448 » 400         |
| 3283 » 50         | 3283 » 63         |
| <u>3500</u>       | <u>3500</u>       |

| 1870 ԴԵՍ. 29 | 1870 ԴԵՍ. 18 |              |
|--------------|--------------|--------------|
| 1 Ն.Ս.       | 450000       | 20 Ն.Ս. 5000 |
| 1 »          | 400000       | 40 » 2000    |
| 1 »          | 80000        | 430 » 4000   |
| 1 »          | 50000        | 500 » 400    |
| 1 »          | 40000        | 600 » 200    |
| 1 »          | 30000        | 4000 » 400   |
| 1 »          | 20000        | 34480 » 63   |
| 3 »          | 40000        | 33300        |

Մէքիլէր պիլէթիլէր պու պէշ չէքիլէտէն պիլիսինաէ դաղանաթիլլը. ոլունարաան տաթլըն ալմազ վէ եաթիս թաֆալլի մալիւմաթ իսթէլէլէր, Գալթիստա Գօլթիսին խանըր գալուստ Խանքիստա Նօ. 46 Մ. ձանթիլմուս մազադարնա միւրաճաթ իթմէլի տիր:

ՍԵՂԱՍԵՆ ԲԵՆԴՍԱՐ ՄԻՆԵՆԻ  
ՕՐԱՆԵ ԲՈՃԱՍԱՐԵԱՆ Ս.Յ.ՊԱՆԱՅԱՆ

Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԲԱՊԵՆՆԵՍԻՆԵ